

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Μέθοδοι Έρευνας

Ενότητα 2.2: Η Διερεύνηση του Πεδίου

Βύρων Κοτζαμάνης

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής
Ανάπτυξης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Εισαγωγή

Έχοντας διατυπώσει αρχικά το "κεντρικό ερώτημα/πρόβλημα" τίθεται ένα δεύτερο ερώτημα:

Με ποιο τρόπο θα προχωρήσουμε για να δώσουμε απαντήσεις, συλλέγοντας τα αναγκαία δεδομένα; Πώς θα "εξερευνήσουμε" το πεδίο για να "δομήσουμε" τη προβληματική μας;

Στην φάση αυτή, δύο στοιχεία παίζουν καθοριστικό ρόλο: Η μελέτη των δεδομένων και οι διερευνητικές συνεντεύξεις.

Ας τα δούμε αναλυτικά.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (1)

Ας υπενθυμίσουμε ότι η έρευνα δεν συνίσταται μόνον στη συλλογή στοιχείων και στη χρήση τεχνικών ανάλυσης. Ο ερευνητής οφείλει να γνωρίζει ήδη τα θεωρητικά κεκτημένα του τομέα του και να έχει την ικανότητα να "διαλογίζεται" πριν αρχίσει να συλλέγει στοιχεία/δεδομένα. Αν και πολλοί διανοητές δεν υπήρξαν ποτέ ερευνητές, εν τούτοις, στις κοινωνικές επιστήμες, δύσκολα θα συναντήσουμε ερευνητές που δεν είναι ταυτόχρονα και "διανοητές"...

Η ικανότητα του ερευνητή να ξεπερνάει τις υπάρχουσες ερμηνείες των φαινομένων που αναπαράγουν την υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων, με στόχο να αναδείξει νέα στοιχεία, που να επιτρέπουν νέες προσεγγίσεις, πιο ικανοποιητικές, οι οποίες θα φωτίζουν τα φαινόμενα που διερευνά ακόμη πιο άπλετα, δεν είναι "έμφυτη". Προϋποθέτει τη βαθιά γνώση των ήδη κεκτημένων, στο βαθμό που κάθε ερευνητική εργασία αποτελεί συνέχεια μιας προηγούμενης και "τοποθετείται" χρονικά σε σχέση με τα προϋπάρχοντα ρεύματα σκέψης που την επηρέασαν. Απαραίτητη επομένως προϋπόθεση είναι και η γνώση των εργασιών αυτών.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (2)

Ας υπενθυμίσουμε ότι η έρευνα δεν συνίσταται μόνον στη συλλογή στοιχείων και στη χρήση τεχνικών ανάλυσης. Ο ερευνητής οφείλει να γνωρίζει ήδη τα θεωρητικά κεκτημένα του τομέα του και να έχει την ικανότητα να "διαλογίζεται" πριν αρχίσει να συλλέγει στοιχεία/ δεδομένα. Αν και πολλοί διανοητές δεν υπήρξαν ποτέ ερευνητές, εν τούτοις, στις κοινωνικές επιστήμες, δύσκολα θα συναντήσουμε ερευνητές που δεν είναι ταυτόχρονα και "διανοητές"...

Η ικανότητα του ερευνητή να ξεπερνάει τις υπάρχουσες ερμηνείες των φαινομένων που αναπαράγουν την υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων, με στόχο να αναδείξει νέα στοιχεία, που να επιτρέπουν νέες προσεγγίσεις, πιο ικανοποιητικές, οι οποίες θα φωτίζουν τα φαινόμενα που διερευνά ακόμη πιο άπλετα, δεν είναι "έμφυτη".

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (3)

Προϋποθέτει τη βαθιά γνώση των ήδη κεκτημένων, στο βαθμό που κάθε ερευνητική εργασία αποτελεί συνέχεια μιας προηγούμενης και "τοποθετείται" χρονικά σε σχέση με τα προϋπάρχοντα ρεύματα σκέψης που την επηρέασαν. Απαραίτητη επομένως προϋπόθεση είναι και η γνώση των εργασιών αυτών.

Στο σημείο αυτό τίθενται και τα πρώτα εμπόδια: πώς θα επιλεγούν και θα οργανωθούν οι μελέτες μας;

Πριν εκθέσουμε τα βασικά κριτήρια που πρέπει να καθοδηγούν τις επιλογές μας, να επισημάνουμε ότι η κατάσταση της "βουλιμίας" (μελέτης όλων όσων περνούν από τα χέρια μας που έχουν έμμεση ή άμεση σχέση με το αντικείμενο της έρευνας) είναι σκόπιμο να αποφευχθεί.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (4)

Τα κριτήρια που πρέπει απαραίτητα να τηρηθούν είναι:

α) Η συνάφεια όσων μελετούμε με το κεντρικό ερώτημα προς διερεύνηση.

β) Η προτίμηση σε μελέτες, βιβλία, άρθρα που χαρακτηρίζονται από τη συνθετική τους ικανότητα και θεωρούνται ουσιώδη για το πεδίο/τομέα της ερευνάς μας.

γ) Η προτίμηση σε κείμενα που δεν παρουσιάζουν μόνον δεδομένα/στοιχεία αλλά εμπεριέχουν στοιχεία ανάλυσης και ερμηνείας, που δίνουν κίνητρα/εναύσματα για προβληματισμό και υπέρβαση των κεκτημένων γνώσεων.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (5)

δ) Η προτίμησή σε μελέτες που παρουσιάζουν/συνθέτουν διαφοροποιημένες απόψεις (διαφορετικές οπτικές γωνίες) του υπό μελέτη φαινομένου. Χρήσιμη είναι στα πλαίσια αυτά, η επιλογή θεωρητικών κειμένων, που, αν και δεν έχουν άμεση σχέση με το υπό μελέτη θέμα/φαινόμενο, εκθέτουν μοντέλα ανάλυσης που μπορούν να "εμπνεύσουν" ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες υποθέσεις εργασίας.

ε) Τέλος, καλό θα ήταν οι "αναγνώσεις" μας να διακόπτονται κατά διαστήματα, για όσο χρόνο απαιτείται να "διαλογισθούμε", να ταξινομήσουμε τις σκέψεις μας και να συζητήσουμε τα προβλήματα, τις απορίες και τις απόψεις μας με συναδέλφους μας.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (6)

Στη χώρα μας υπάρχουν οργανωμένες βιβλιοθήκες, κυρίως στα Πανεπιστημιακά ιδρύματα και τα ερευνητικά κέντρα. Πριν όμως αρχίσουμε να τρέχουμε δεξιά και αριστερά, πρέπει να έχουμε καταλήξει στο τι θέλουμε.

Αυτό προϋποθέτει να έχουμε ήδη διατυπώσει με τη μέγιστη δυνατή σαφήνεια τα κεντρικά ερωτήματα.

Στην αναζήτηση/επιλογή της βασικής βιβλιογραφίας μας θα μας βοηθήσουν σημαντικά οι ειδικοί που "κατέχουν" τον τομέα μας (ερευνητές και πανεπιστημιακοί δάσκαλοι βασικά) καθώς και οι ειδικές βιβλιογραφίες που υπάρχουν στην διάθεσή μας. Ας υπενθυμίσουμε τέλος ότι οι βιβλιογραφίες που παρατίθενται σε βασικά συγγράμματα-μελέτες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (7)

Στη χώρα μας υπάρχουν οργανωμένες βιβλιοθήκες, κυρίως στα Πανεπιστημιακά ιδρύματα και τα ερευνητικά κέντρα. Πριν όμως αρχίσουμε να τρέχουμε δεξιά και αριστερά, πρέπει να έχουμε καταλήξει στο τι θέλουμε.

Αυτό προϋποθέτει να έχουμε ήδη διατυπώσει με τη μέγιστη δυνατή σαφήνεια τα κεντρικά ερωτήματα.

Στην αναζήτηση/επιλογή της βασικής βιβλιογραφίας μας θα μας βοηθήσουν σημαντικά οι ειδικοί που "κατέχουν" τον τομέα μας (ερευνητές και πανεπιστημιακοί δάσκαλοι βασικά) καθώς και οι ειδικές βιβλιογραφίες που υπάρχουν στην διάθεσή μας. Ας υπενθυμίσουμε τέλος ότι οι βιβλιογραφίες που παρατίθενται σε βασικά συγγράμματα-μελέτες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (8)

Η μέθοδος μελέτης/ανάγνωσης θα πρέπει επίσης να προσεχθεί ιδιαίτερα. Όσο σημαντική είναι η σωστή επιλογή του τι θα διαβάσουμε, άλλο τόσο είναι σημαντικό και το τι θα αποκομίσουμε από τις "αναγνώσεις" μας.

Η ανάγνωση ενός κείμενου /μελέτης /έρευνας /άρθρου /βιβλίου, που είναι απαραίτητο για την έρευνά μου, είναι ήδη θετικό βήμα.

Το να το κατανοήσω σε βάθος και να "επισημάνω" τα σημαντικότερα στοιχεία του είναι βασικότερο. Αυτό προϋποθέτει αφ' ενός την ικανότητα μου να εντοπίζω τις κεντρικές ιδέες του συγγραφέα, αφ' ετέρου να εμβαθύνω σ' αυτές και να τις επαναδιατυπώνω με την μεγίστη δυνατή ακρίβεια. Εδώ, δεν υπάρχει κανόνας.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (9)

Η μέθοδος μελέτης/ανάγνωσης θα πρέπει επίσης να προσεχθεί ιδιαίτερα. Όσο σημαντική είναι η σωστή επιλογή του τι θα διαβάσουμε, άλλο τόσο είναι σημαντικό και το τι θα αποκομίσουμε από τις "αναγνώσεις" μας.

Η ανάγνωση ενός κείμενου /μελέτης /έρευνας /άρθρου /βιβλίου, που είναι απαραίτητο για την έρευνά μου, είναι ήδη θετικό βήμα.

Το να το κατανοήσω σε βάθος και να "επισημάνω" τα σημαντικότερα στοιχεία του είναι βασικότερο. Αυτό προϋποθέτει αφ' ενός την ικανότητα μου να εντοπίζω τις κεντρικές ιδέες του συγγραφέα, αφ' ετέρου να εμβαθύνω σ' αυτές και να τις επαναδιατυπώνω με την μεγίστη δυνατή ακρίβεια. Εδώ, δεν υπάρχει κανόνας.

Η μελέτη των δεδομένων, κεκτημένων γνώσεων (10)

Ο κάθε ένας έχει έναν ιδιαίτερο τρόπο για να "οργανώσει" τις αναγνώσεις του. Ορισμένα όμως σημεία είναι βασικά, όπως:

i) Η καταγραφή (συνοπτικά) των βασικών ιδεών/περιεχομένου του βιβλίου, μελέτης κλπ.

ii) Η επισήμανση των βασικών συλλογισμών του συγγραφέα, των κεντρικών ιδεών του και των μεταξύ τους σχέσεων (της δομής της σκέψης του)

iii) Η περίληψη των όσων έχω διαβάσει (η σύνθεση)

iv) Τέλος, εάν υπάρχουν, οφείλω να εντοπίσω τις κατευθύνσεις που ανακάλυψα με αφορμή την μελέτη του συγκεκριμένου κειμένου, τις "ιδέες" σε άμεση σχέση με αυτό που διερευνώ

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις"(1)

Οι αναγνώσεις έχουν σα βασικό στόχο τη πληρέστερη επισκόπηση όσων έχουν δημοσιευθεί γύρω από το κεντρικό θέμα του προβληματισμού μας και την αφομοίωση των γνώσεων στο τομέα/πεδίο όπου εντάσσεται το κεντρικό υπό διερεύνηση ερώτημα.

Οι διερευνητικές συνεντεύξεις με επιλεγμένα άτομα, βοηθούν να "ανακαλύψουμε" πλευρές του προβλήματος που πιθανά δεν έχουμε σκεφθεί και οφείλουμε να λάβουμε υπόψη. Κατ' επέκταση διευρύνουν ή επανατοποθετούν το πεδίο της μελέτης μας.

Είναι συμπληρωματικές των "αναγνώσεών" μας, μας εξοικονομούν χρόνο αυξάνοντας την αποτελεσματικότητα της εργασίας μας, βοηθούν σημαντικά στη διατύπωση των υποθέσεων που θα ακολουθήσει και στην "αποδέσμευσή" μας από προκαταλήψεις, αξιολογικές κρίσεις, "πιστεύω" κλπ. υπό την προϋπόθεση ασφαλώς ότι θα ακολουθήσουμε αυστηρά τους κανόνες που ακολουθούν.

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις"(2)

Μια πρώτη προϋπόθεση για την επιτυχή διεξαγωγή των συνεντεύξεων είναι η "ευλυγισία" τους.

Ο ερευνητής οφείλει να αποφεύγει να θέτει πολλές και ιδιαίτερα εξειδικευμένες ερωτήσεις, ενώ παράλληλα θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός με τις απόψεις των ερωτώμενων: η έκφραση των βιωμάτων, ή επαφή με τη ζώσα πραγματικότητα και οι συχνότατα προφανώς συγκλίνουσες απόψεις που θα εκφραστούν από τους ερωτηθέντες, είναι δυνατόν να τον ωθήσουν να πιστέψει ότι "βλέπει καθαρότερα" τώρα σε σχέση με τη φάση της ανάγνωσης, και ότι, οι ιδέες, λιγότερο ή περισσότερο συνειδητοποιημένες, που είχε, πριν κάνει τις συνεντεύξεις του, αντιστοιχούν κατά το μάλλον ή ήττον με αυτά που ανακαλύπτει στη "πράξη".

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις" (3)

Ας υπενθυμίσουμε εδώ ότι οι καταγραφόμενες απαντήσεις συχνότατα εκφράζουν προϊόντα κοινωνικών-πολιτιστικών στερεοτύπων και ότι βασικός στόχος των συνεντεύξεων αυτών, στη παρούσα φάση, δεν είναι η επαλήθευση υποθέσεων εργασίας που έχουν ήδη τεθεί, αλλά η ανεύρεση διαύλων σκέψης-προβληματισμού, ιδεών και υποθέσεων εργασίας που οφείλουν να διατυπωθούν σαφώς στην επόμενη φάση.

Επομένως, οι διερευνητικές συνεντεύξεις βοηθούν σημαντικά στην πρώτη φάση της διερευνητικής διαδικασίας (ρήξη=πρώτη φάση της ιεράρχησης, "της επιστημονολογικής πράξης" κατά τον *Bourdieu*).

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις" (4)

Για να εκπληρώσουν το στόχο τους, οι διερευνητικές αυτές συνεντεύξεις οφείλουν:

ι) να απευθύνονται σε τρεις βασικά κατηγορίες ατόμων: α) σε "ειδήμονες" (εξειδικευμένους ερευνητές, τεχνοκράτες, πανεπιστημιακούς δασκάλους). β) σε προνομιακούς "μάρτυρες" (άτομα, που λόγω της θέσης τους, της εμπειρίας τους και/ή των υπευθυνότητων τους έχουν σαφή γνώση του προβλήματος) και γ) σε άτομα (τυχαία επιλεγμένα) από το κοινό, στο οποίο αναφέρεται άμεσα η μελέτη-έρευνα.

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στη συναγωγή συμπερασμάτων από τις απαντήσεις των ατόμων των δύο τελευταίων ομάδων: υποκειμενικότητα, έλλειψη αποστασιοποίησης, αποσπασματική και "στρατευμένη" τοποθέτηση-γνώμη χαρακτηρίζει συνήθως τις απαντήσεις τους, χαρακτηριστικά που απαιτούν από τον ερευνητή κριτικό μάτι και γνώση των αναγκαίων τεχνικών για την αποφυγή των "παγίδων".

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις" (5)

Για να εκπληρώσουν το στόχο τους, οι διερευνητικές αυτές συνεντεύξεις οφείλουν:

ii) Ιδιαίτερα για τις συνεντεύξεις που διεξάγονται με τις δύο τελευταίες ομάδες ερωτώμενων ο ερευνητής οφείλει να κατέχει τα βασικά μεθοδολογικά εργαλεία που θα του επιτρέψουν να συνάγει ενδιαφέροντα συμπεράσματα, να αναδείξει σημαντικά στοιχεία για την δουλειά του. Το μεθοδολογικό υπόβαθρο στηρίζεται βασικά στις μελέτες του *C. Rogers* στη ψυχοθεραπεία, ο οποίος και "δοκίμασε" στη πράξη τη μέθοδό του (*Rogers, 1942/1980*). Εφαρμόστηκε καταρχήν σε μη κατευθυνόμενες συνεντεύξεις με άτομα που είχαν έντονα ψυχολογικά προβλήματα. Στόχος τους ήταν να επιτρέψουν στον "ασθενή" να επιλέξει τα θέματα της συνέντευξης και τον τρόπο που θα διεξαχθεί αυτή. Ο ρόλος του θεραπευτή περιοριζότο στο να βοηθήσει τον "ασθενή" να γνωρίσει καλύτερα και να αποδεχθεί τον εαυτό του, λειτουργώντας κατά κάποιο τρόπο σαν καθρέφτης που αντανακλά αδιάκοπα την εικόνα του, επιτρέποντάς του να την "εμβαθύνει" και να συνεχίσει να λειτουργεί αποδεχόμενος αυτό που πράγματι "είναι".

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις" (6)

Η εφαρμογή της μεθόδου αυτής στην κοινωνική έρευνα αρχίζει μεταπολεμικά. Ο *M. Pages* (1970) εντοπίζει όμως την υπάρχουσα αντίφαση ανάμεσα στην "έλλειψη κατεύθυνσης" και τη χρησιμοποίηση των διερευνητικών μη κατευθυνόμενων συνεντεύξεων σαν εργαλείο στη κοινωνική έρευνα: "Είναι εύκολο να αναδείξει κανείς την αντίφαση αυτή, σημειώνει: στη μια περίπτωση, ο στόχος της συνέντευξης είναι δεδομένος για τον ερωτώμενο και ο θεραπευτής δεν επιδιώκει να τον επηρεάσει.

Στην άλλη περίπτωση είναι ο "θεραπευτής" (δηλ ο κοινωνικός επιστήμονας) που διεξάγει τις συνεντεύξεις, που θέτει ταυτόχρονα το στόχο, όποιος και αν είναι αυτός: συλλογή πληροφοριών που ενδιαφέρουν μια συγκεκριμένη ομάδα, συνεργασία για τη διεξαγωγή μιας έρευνας, για την ανάπτυξη μιας επιχείρησης, για την αποδοχή κυβερνητικών μέτρων και πολιτικών κ.ό.κ.". Επομένως, οι διερευνητικές συνεντεύξεις στη κοινωνική έρευνα δεν είναι απόλυτα μη κατευθυνόμενες..

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις"(7)

Παρ' όλα αυτά, ο ερευνητής στις κοινωνικές επιστήμες επωφελείται από τη χρήση της μεθόδου αυτής, εμπνεόμενος από τις βασικές αρχές της, υιοθετώντας μια στάση αντίστοιχη με αυτή του "θεραπευτή" και πιο συγκεκριμένα:

- Θέτοντας τις λιγότερες δυνατόν ερωτήσεις. Σε αντίθετη περίπτωση στον ερωτώμενο δημιουργείται η εντύπωση ότι του ζητείται απλώς να απαντήσει σε μια πλειάδα ερωτήσεων και οι απαντήσεις του γίνονται προοδευτικά όλο και πιο σύντομες, λιγότερο ενδιαφέρουσες, αποφεύγοντας να εκφράσει το βάθος της σκέψης του και την εμπειρία του.
- Παρεμβαίνοντας σπάνια, μη δεσμευτικά, και μόνον για να επανατοποθετήσει τη συζήτηση, εάν αυτή ξεφεύγει από το ζητούμενο, ή για να "ερεθίσει" τον ερωτώμενο και να τον "οδηγήσει" να εμβαθύνει σε ορισμένες πτυχές που ο ίδιος θεωρεί ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες, αποφεύγοντας παράλληλα αναφορές στην δική του οπτική, στα δικά του "νοητικά" σχήματα.

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις" (8)

- Αποφεύγοντας να εμπλακεί στο περιεχόμενο της συζήτησης (ιδιαίτερα δε σε διάλογο απόψεων-ιδεών) παίρνοντας θέσεις, συζητώντας τις απόψεις του ερωτώμενου ή ακόμη συγκατανεύοντας, άμεσα ή έμμεσα με αυτές. Οφείλει να παραμείνει ουδέτερος και αποστασιοποιημένος, μη αφήνοντας να διαφανεί τίποτε από τις βαθύτερες σκέψεις του.
- Φροντίζοντας ούτως ώστε η συνέντευξη να διεξαχθεί στο κατάλληλο χώρο και περιβάλλον (αποφυγή παρουσίας άλλων προσώπων, θορύβου, άγχους για τον χρόνο κλπ) και μαγνητοφωνώντας τις απαντήσεις του ερωτώμενου, αποφεύγοντας να κρατά γραπτές σημειώσεις. Οι σημειώσεις αποπροσανατολίζουν τους δύο εμπλεκόμενους στην διαδικασία αυτή και μπορεί να επηρεάσουν τον ερωτώμενο, ο οποίος, αναλόγως των περιπτώσεων, κάθε φορά που ο ερευνητής σημειώνει, μπορεί να θεωρήσει ότι η συγκεκριμένη απάντηση τον ενδιαφέρει περισσότερο ή ότι συμφωνεί μ' αυτό που εκφράζει τη δεδομένη στιγμή σε αντίθεση με περιόδους όπου ο ερευνητής κρατά λιγότερες σημειώσεις ή και καθόλου...

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις" (9)

Είναι προφανές, ότι η επιτυχής διεξαγωγή τέτοιων διερευνητικών συνεντεύξεων απαιτεί μια σημαντική εμπειρία. Για κάποιον που δεν τη διαθέτει, ο καλύτερος τρόπος είναι να αποφύγει την βιαστική διεξαγωγή τέτοιων συνεντεύξεων, προχωρώντας προοδευτικά και αναλύοντας τα λάθη που έχει κάνει κάθε φορά, με βάση τα προαναφερθέντα...

Η αξιοποίηση τέλος των συνεντεύξεων αυτών είναι δυνατή, υιοθετώντας δύο διαφορετικές γωνίες:

1) *Είναι δυνατόν να ληφθεί ο προφορικός λόγος ως δεδομένο, ως πηγή πληροφοριών. Δεν χρειάζεται να επαναληφθεί ότι ο κύριος στόχος και ο προσφορότερος τρόπος αξιοποίησης των διερευνητικών συνεντεύξεων είναι η προσεκτική επανακρόασή τους με σκοπό την καταγραφή των ιδεών και των νέων στοιχείων που περιέχουν, την ανάδειξη των πιθανών εγγενών αντιφάσεων και τέλος ο προβληματισμός πάνω σε αυτό που εκφράζουν/αντικατοπτρίζουν/αναδεικνύουν.*

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις"(10)

2) Είναι δυνατόν να θεωρηθεί ο προφορικός λόγος αφ' εαυτού ως διαδικασία δόμησης της σκέψης του ερευνητή (και όχι ως ένα απλό δεδομένο, στοιχείο) και να αξιοποιηθεί σαν τέτοιος. Αυτό φυσικά προϋποθέτει τη γνώση μεθόδων ανάλυσης περιεχομένου, η οποία διαφοροποιείται από τη προηγούμενη μέθοδο, στο βαθμό που δεν περιορίζεται σε μια απλή καταγραφή του περιεχομένου, αλλά έχει ως βασικό στόχο την ανάδειξη ιδεών και "διαύλων" εργασίας που αναμένεται να συγκεκριμενοποιηθούν στην επόμενη φάση (ανάπτυξη της προβληματικής) με τη διατύπωση υποθέσεων της έρευνας.

Η μέθοδος αυτή βοηθά σημαντικά τον ερευνητή να υπερβεί σε μεγάλο βαθμό την υποκειμενικότητα των δικών του ερμηνειών και να ανακαλύψει τι υποκρύπτεται πίσω από τις λέξεις και τις εκφραζόμενες στερεότυπες γνώμες των ερωτώμενων.

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις"(11)

Τέλος, οφείλουμε να επισημάνουμε τις διαδράσεις ανάμεσα στις φάσεις της διερεύνησης του πεδίου, της ανάπτυξης της προβληματικής που ακολουθεί και της διατύπωσης του κεντρικού προβλήματος που προτάσσεται.

Η δεύτερη φάση της ερευνητικής διαδικασίας, όπως έχει ήδη επισημανθεί, βοηθά τον ερευνητή να αποκτήσει το απαραίτητο θεωρητικό και εννοιολογικό υπόβαθρο στο πεδίο/τομέα της έρευνάς του (χωρίς το οποίο είναι αδύνατο να προχωρήσει) και που είναι αναγκαίο σε όλες τις φάσεις που έπονται.

Ο χρόνος που θα αφιερώσει στη φάση αυτή είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων: των ικανοτήτων του και των ήδη κεκτημένων γνώσεων, του αντικειμένου της έρευνας και της υφής της (πτυχιακή εργασία, διδακτορική διατριβή, έρευνα αγοράς, βασική έρευνα κ.ό.κ.)...

Οι διερευνητικές "συνεντεύξεις"(12)

Οφείλουμε επίσης να επισημάνουμε ότι ο ερευνητής δεν ξεμπλέκει οριστικά στη φάση αυτή με τις αναγνώσεις και τις διερευνητικές συνεντεύξεις: πρέπει καθόλη τη διάρκεια της έρευνάς του μονίμως να αναρωτιέται για τους πλέον πρόσφορους τρόπους προσέγγισης του αντικειμένου του, προσφεύγοντας και σε συμπληρωματικές αναγνώσεις εάν αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι, μετά το πέρας της δεύτερης αυτής φάσης, χρήσιμο είναι να ξαναδεί την αρχικώς διατυπωθείσα κεντρική ερώτηση και να αναρωτηθεί εάν, ως έχει, είναι δυνατόν να του χρησιμεύσει σαν μίτος της Αριάδνης για την έρευνά του.

Σε αντίθετη περίπτωση, είναι αναγκαίο να την επαναδιατυπώσει, λαμβάνοντας υπόψη όσα έχει συσσωρεύσει στη διάρκεια της διερευνητικής φάσης...

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τέλος Ενότητας

